

AKM: PROMICATELJI GRAĐANSKIH PRAVA IZMEĐU SLOBODNOG PRISTUPA INFORMACIJAMA I ZAŠTITE PRIVATNOSTI I PODATAKA

Priredila:
Alemka Belan-Simić

Izvjestaj

Korištenje postojećih izvora informacija u arhivima, knjižnicama i muzejima na nov način, kao i povećanje dostupnosti u okruženju globalne informacijske strukture, pitanja su kojima se već petu godinu bavimo na AKM-seminarima. Prava javnosti u stvaranju, pohranjivanju, dostupu i širenju informacija te određivanje zaštite prava intelektualnog vlasništva i definiranje onoga što čini pravičnu upotrebu osobnih informacija, područje je kojim bi se trebala baviti informacijska politika. Danas je važnije imati pristup određenim podacima i znati ih pretvoriti u iskoristivo znanje, nego posjedovati određenu građu. Pitanje slobodnog pristupa informacijama u novom informacijskom okruženju povezano je s razmatranjem pristupa mrežnim uslugama, ali i sa zaštitom privatnosti u umreženom svijetu, u kojem se osobni podaci mogu mijenjati i umnožavati i gdje je moguća krađa identiteta.

Ova je panel-rasprava organizirana s namjerom da se čuju mišljenja i stavovi sve tri zajednice - arhivističke, knjižnične i muzejske, o temi koja posljednjih pet-šest godina zaokuplja profesije okrenute javnosti i njenom informiranju. Koliko je pravo na slobodan pristup izvorima informacija osigurano u pojedinoj javnoj ustanovi, arhivu, knjižnici ili muzeju, te koliko je pri tome zaštićeno pravo na privatnost korisnika tih informacija, bila su središnja pitanja na raspravi. Govorilo se o pravu javnosti da zna tj. o stajalištu prihvaćenom u hrvatskom zakonodavstvu da su slobodan pristup informacijama i sloboda izražavanja misli ne samo individualna, nego i građanska prava i slobode, te o pravu na privatnost, kao Ustavom zaštićenom pravu.

U uvodnom je dijelu Alemka Belan-Simić, priređivačica panel-rasprave, dala pregled pravnih propisa i etičkih načela koji reguliraju slobodan pristup informacijama i zaštitu privatnosti u hrvatskim arhivima, knjižnicama i muzejima (Prilog). Nadovezujući se na izlaganja Aleksandre Horvat (*Javno i tajno u knjižničarskoj struci*), Hrvoja Stančića (*Sustavi zaštite kao preduvjet za dokazivanje autentičnosti digitalnoga gradiva*), Dore Bošković (*Javnost pristupa muzejskoj građi i muzejskoj dokumentaciji*) te Irene Pilaš (*Mogućnosti pristupa službenim publikacijama i državnim informacijama*), koja su zacrtala okvir za raspravu o odnosu između slobodnog pristupa informacijama i zaštite privatnosti podataka u digitalnom svijetu, pokušale su se utvrditi mogućnosti i stvarno stanje intelektualne slobode u ove tri zajednice.

U nastavku, Aleksandra Horvat u kraćem je izlaganju obrazložila potrebu poticanja izrade zakona o slobodi informiranja. Zakon bi trebao sadržavati odredbe o pravu svakoga građanina na informacije u posjedu državnih tijela, kao i o obvezi objavljivanja informacija, s jedne strane, te navođenja legitimnih razloga

uskraćivanja podataka s druge strane. Naglašeno je da građaninu mora biti dostupno znanje o postojanju informacija te da trošak za pristup informacijama ne smije biti velik.

O ograničenom pristupu muzejskoj dokumentaciji i njenim specifičnostima, kao i o položaju kustosa kao stvaratelja dokumentacije govorila je Dora Bošković. Izvijestila je i o *Pravilniku o korištenju muzejske građe* koji je u pripremi, a koji će načelno propisati uvjete za davanje građe na uvid korisnicima. Naglasivši velike razlike u građi koju sakupljaju pojedini muzeji, istaknula je da Pravilnik treba biti samo okvir i poticaj za izradu pravilnika o korištenju građe u svakome pojedinom muzeju.

Hrvoje Stančić istaknuo je kako upravo zaštita podataka i osiguravanje autentičnosti dokumenata omogućuju slobodan pristup informacijama, a time i promicanje građanskih prava. Naglašeno je da je lakše sačuvati nešifrirane podatke, a da se baze osobnih podataka mogu osigurati uvođenjem zaštitnika privatnosti.

Irena Pilaš još je jednom istaknula važnost dostupa elektroničkim publikacijama vezano uz odredbe Zakona o knjižnicama o obveznom primjerku, prema kojima je nakladnik dužan osigurati slobodan pristup elektroničkim publikacijama.

Potom je uslijedila vrlo živa rasprava koja je pokazala zainteresiranost za poboljšanje slobodnog pristupa u arhivima i knjižnicama, te posebno u muzejima. Postavljena su brojna pitanja o problemima kršenja prava na privatnost u sve tri zajednice te ukazano na manjkavost preciznih pravnih odredbi u ovom području u hrvatskom zakonodavstvu.

Zaključci

Zaključeno je da se bez čvrstog, usmjerenog društvenog dogovora i stvaranja obuhvatne informacijske politike ne može osigurati pravičan pristup informacijama za sve građane. Stoga se predlaže:

1. da se preko kulturnih vijeća potakne donošenje zakona o slobodi informiranja, u čijoj bi izradi sudjelovali i predstavnici arhiva, knjižnica i muzeja;
2. da se osiguraju mjesta javnog pristupa službenim informacijama;
3. da knjižnice s nakladnicima službenih publikacija dogovore što bolje uvjete korištenja;
4. da se pokrene izrada pravilnika o korištenju knjižnične građe te posebnih pravilnika namijenjenih korištenju građe u svakom pojedinom arhivu, knjižnici i muzeju koji bi bili javno izloženi;
5. da se u buduću pravilnik o korištenju građe, radi zaštite privatnosti korisnika, ugrade odredbe o zaštiti osobnih podataka koje bi propisivale: a) koji se osobni podaci prikupljaju; b) koliko se dugo čuvaju; c) tko ima pravo te podatke znati; d) tko je odgovoran za zbirku osobnih podataka; e) kako se štiti baza osobnih podataka; f) postoji li pravo žalbe i sl.;
6. da arhivi koji pokreću i sudjeluju u izradi pravnih propisa i stručnih standarda vezanih uz nove tehnologije te preuzimaju brigu za elektroničke zapise

posebnu pažnju posvete osiguravanju autentičnosti dokumenata i zaštiti privatnosti;

7. da se poveća publiciranje muzejske dokumentacije i omogući uvid u publikaciju, ali i cijeli tekst na mreži, te u muzeju osigura prostor u kojemu bi se korisniku mogli dati na uvid i neizloženi muzejski predmeti;
8. da se na sljedećem seminaru organizira radionica posvećena slobodnom pristupu informacijama i zaštiti privatnosti, jer su brojna pitanja vezana uz ovu temu tek dotaknuta.

THE ALM INSTITUTIONS: PROMOTERS OF CIVIL RIGHTS BETWEEN FREE INFORMATION ACCESS AND THE PROTECTION OF PRIVACY AND DATA

Prepared by:
Alemka Belan-Simić

Report

The new modes of using the current information sources in archives, libraries and museums, as well as the increase in availability in a global information infrastructure environment, were the top issues discussed five years in a row at the ALM seminars. The public right to creation, storage, access and spreading of information in relation to the protection of intellectual ownership and the defining of legal borders to the use of personal data are the issues which should be discussed in information policies. Nowadays it is more important to have access to information and the skill for converting it to applicable knowledge, than it is to own a particular material. The issue of free information access in a new information environment is directly linked to the discussion on access to web services, but also to the discussion on the protection of privacy in a network community where personal data can be altered and copied, making the stealing of identity an easy venture.

This panel discussion was organised with the aim of hearing the views and opinions of the three communities in question on the issue dominating the professions turned towards public information services in the past six years. To which extent is the right to free information access being exercised in individual institutions, archives, libraries or museums, and to which extent have the users' rights to privacy been ensured — these were the central issues discussed at this panel. Addressed was also the issue of the public right to know, i.e. the notion legally accepted in Croatia that free information access and the freedom of expression should be viewed as not only individual, but also universal civil rights, as opposed to the right to privacy ensured by the Constitution.

Panel discussion coordinator Alemka Belan-Simić introduced the topic by giving an overview of Croatian legal acts and ethic notions which regulate the free information access and the protection of privacy in archives, libraries and museums (Appendix). Referring to the lectures given by Aleksandra Horvat (*Public and private in libraries*), Hrvoje Stančić (*Protective systems as a precondition for establishing authenticity of digital material*), Dora Bošković (*Public access to museum materials and documentation*) and that by Irena Pilaš (*Possibilities of access to official publications and government information*), which in turn created the framework for this discussion on the relationship between free information access and the right to privacy in a digital world, participants tried to analyse the possibilities and the actual situation concerning the issue of intellectual freedom in the case of the three communities in question.

Aleksandra Horvat continued with a brief exposition, explaining the need for initiating the creation of an act on the freedom of information. The act should

include regulations defining the rights of every citizen to access the information in possession of state institutions, along with a regulation defining the institutions' duty to publish the information. Also, it should contain a detailed list of legitimate reasons for withdrawing certain information from the public. It has been emphasized that the citizen should be offered the knowledge that a particular information exists, and that the costs of access to information should not be exceedingly high.

The specific case of limited access to museum records and the role of its curators as creators of these records was presented by Dora Bošković. She gave a brief report on the *Regulations for the Use of Museum Materials* which are still in the draft and which are to regulate the conditions under which museum material is to be accessible to potential users. Stressing the great differences in range of material collected by different museum institutions, she pointed out that the *Regulations* should only be viewed as a general framework and an inspiration for individual museums to create their own set of rules.

Mrvoje Stančić pointed out that it is precisely the protection of data and the ensuring of document authenticity that enable the free access to information, thus also the promotion of civil rights. He emphasized that it is easier to preserve the uncoded data, and that personal databases could be protected by introducing a privacy safeguard.

Irena Pilaš once more stressed the importance of accessibility of electronic publications concerning the regulations of the Library Act dealing with the issue of the required obligatory copy of all publications, reminding the publishers of their duty to ensure free access to electronic publications.

A lively discussion followed, proving the great interest this topic has aroused. A number of questions were raised concerning the violations of the right to privacy in archives, libraries and museums, and some pointed out the deficiency of the precise legal regulations in this particular area of Croatian legislature.

Conclusions

It has been concluded that without a strict, well-directed social agreement and the creation of a set of comprehensive information policies it is impossible to ensure the justified information access for a general public. Several suggestions have therefore been made.

1. Culture associations should initiate the passing of the act which would regulate the freedom of information, and for the drafting of which librarians, archivists and museum experts should be consulted;
2. Locations for free access to official information should be designated;
3. Libraries should negotiate with the publishers of official information better conditions for the use of these official publications;
4. Drafting of a general regulation on the use of library material, as well as individual regulations for the use of material preserved by every particular archive, library and museum, should be approached seriously;
5. Certain regulations on the protection of personal data on users should be included in the future draft of these regulations, describing in detail: a)

which personal data are to be requested of users; b) for how long are they to be preserved; c) which persons have the right to access this information; d) which persons hold the responsibility over this collection of personal data; e) what are the methods of protecting personal databases; f) are there any rights to complaint etc.;

6. Archives initiating and participating in the drafting of legal regulations and professional standards of applying the new technologies, as well as taking over the responsibility of preserving the electronic data, should pay special attention to ensuring the authenticity of these documents and to the protection of privacy;
7. Publication of museum records should be increased and made widely available on the web, and every museum should ensure a space within its walls where users would be offered a glimpse at the unexhibited material;
8. A workshop should be organised during the next ALM seminar dedicated to the issue of free access to information and the protection of privacy, since many questions related to the issue have only just been touched upon.

PRILOG

PRAVNE I ETIČKE ODREDBE O SLOBODNOM PRISTUPU INFORMACIJAMA I ZAŠTITI PRIVATNOSTI I PODATAKA U ARHIVIMA, KNJIŽNICAMA I MUZEJIMA

Alemka Belan-Simić

Matična služba Knjižnica grada Zagreba - Zbirka BDI
a.belan.simic@kgz.hr

Vijeća Europe još je 1982. u *Deklaraciji o slobodi izražavanja i informiranja* istaknulo da su sloboda izražavanja i informiranja te unapređenje slobodnog protoka informacija, kao temeljni čimbenici načela stvarne demokracije, vladavine prava i poštivanja ljudskih prava, temelj suradnje zemalja članica Vijeća Europe koji pridonosi uzajamnom razumijevanju, poštovanju različitosti među pojedincima, zajednicama i narodima kao i obogaćivanju kultura. Tim se dokumentom izražavaju načela i temeljne vrijednosti europskih demokracija, te naglašava obveza države da razvija otvorenu informacijsku politiku u javnom sektoru.¹

Arhivi, knjižnice i muzeji kao mjesta pohrane i korištenja povijesnih i tekućih informacija te mjesta pristupa novim izvorima znanja, pružaju mogućnost za dalji razvoj intelektualnih sloboda. Prihvatanjem činjenice da je pravo traženja, primanja i širenja informacija, odnosno pravo na slobodan pristup informacijama, temeljno ljudsko pravo, svaka se javna ustanova, a posebno arhiv, knjižnica i muzej uspostavlja kao važno mjesto za ostvarenje toga prava.

Temelj su novog informacijskog društva umrežene komunikacije pa razmjena informacija i ideja postaje novim kapitalom. Informacije se mogu krasti, mijenjati, umnožavati i distribuirati, a da njihov vlasnik za to ne zna. Medij dopušta mogućnost preuzimanja tuđeg identiteta i neautorizirana pristupa osobnim informacijama, što može pojedincu nanijeti i novčanu i osobnu štetu.² Osiguranje zaštite privatnosti i podataka tako postaje jednom od najvažnijih zadaća svake demokratske zemlje u kojoj postoje centralizirane baze osobnih podataka.

Stvarno stanje intelektualne slobode određeno je pravnim okvirom za koji se mora pobrinuti država. No, ni najbolji pravni okvir nije dovoljan ukoliko unutar određene profesije nije razvijen odnos poštivanja intelektualne slobode. Uključenost odredbi o poštivanju slobodnog pristupa informacijama i prava privatnosti u propise iz djelokruga Ministarstva kulture RH, koji reguliraju djelatnost arhiva, knjižnica i muzeja, odražavaju odnos pripadnika pojedine profesije, koji su i sudjelovali u kreiranju važećih propisa, prema tim pravima. Međutim, kako ni zakon ne može uvijek u potpunosti zadovoljiti zahtjeve slobode, kvalitete i odgovornosti, uspostavljanje ravnoteže između slobodnog pristupa informacijama i zaštite privatnosti pripada području samoregulacije. Ona se ostvaruje poštivanjem načela zacrtanih u etičkim kodeksima i drugim dokumentima profesionalnih udruženja,

¹Usp. Peruško-Čulek, Z. Demokracija i mediji. Zagreb : Barbat, 1999., str. 119-120.

²Usp. Cavoukian, A. Tehnologija zaštite privatnosti. // Digitalna demokracija / priredili Cynthia J. Alexander, Leslie A. Pal. Osijek : Panliber, 2001. Str. 191-202.

koji reguliraju odnose između profesionalaca i klijenata, tj. korisnika arhiva, knjižnica ili muzeja.

Kao uvod u raspravu o slobodnom pristupu informacijama i zaštiti privatnosti i podataka u arhivističkoj, knjižničarskoj i muzejskoj struci, ukratko će se prikazati važeća pravna regulativa, profesionalna obveza te samoregulacija članova arhivističke, knjižničarske i muzejske struke vezana uz ovo područje.

1. Slobodan pristup informacijama

1.1 Pravna regulacija

Iako pravo na slobodan pristup informacijama ni u jednom dokumentu kojeg je Hrvatska potpisnica nije izrijekom spomenuto, ono se izvodi iz čl. 19 *Opće deklaracije o ljudskim pravima* (1948)³ kao i čl. 10 *Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* (1950),⁴ koji pravo na slobodu izražavanja iskazuju kao dvostruko pravo - kao pravo na slobodu mišljenja i kao pravo na primanje i širenje informacija.

Ustav Republike Hrvatske (1990.) u čl. 38⁵ jamči slobodu mišljenja i izražavanja misli te izravno zabranjuje cenzuru. Propust je učinjen u odnosu na pravo na slobodan pristup informacijama, koje nije izravno zaštićeno. Kako je Hrvatski državni sabor u listopadu 1997. ratificirao *Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, ona je postala dio hrvatskoga pravnog poretka i jamstvo zaštite slobode izražavanja u cjelini.⁶ I čl. 19 *Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima*⁷ iz 1966., kao i čl. 13 i čl. 17 *Konvencije UN-a o pravima djeteta*⁸ iz 1989. osiguravaju pravo na slobodan pristup informacijama kao dio intelektualne slobode.

³Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo uključuje slobodu mišljenja, bez tuđeg ometanja, te pravo traženja, primanja i prenošenja obavijesti, bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice.

⁴1. Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja, te primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice ...

⁵Jamči se sloboda mišljenja i izražavanja misli. Sloboda izražavanja misli obuhvaća osobito slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa i slobodno osnivanje svih ustanova javnog priopćavanja. Zabranjuje se cenzura. Novinari imaju pravo na slobodu izvještavanja i pristupa informaciji. Jamči se pravo na ispravak svakomu komu je javnom viješću povrijeđeno Ustavom i zakonom utvrđeno pravo.

⁶Usp. Alaburić, V. Sloboda izražavanja u Republici Hrvatskoj. // Priručnik o slobodi javne riječi / [urednica engleskog izdanja Helen Darmshire; urednik hrvatskog izdanja Mario Bošnjak]. London : Article 19 ; Zagreb : Press data, medijska agencija HND, 1998. Str. 5-68.

⁷1. Svatko ima nesmetano pravo na svoje mišljenje. 2. Svatko ima pravo na slobodu izražavanja, to pravo obuhvaća slobodu da traži, prima i širi obavještenja i ideje svake vrste, bez obzira na granice, usmeno, pismeno, tiskom, u umjetničkom obliku ili bilo kojim drugim sredstvom po vlastitom izboru.

⁸Čl. 13. Dijete ima pravo na slobodu izražavanja koja obuhvaća i slobodu da traži, prima i daje informacije i ideje svih vrsta, bilo usmeno ili pismeno ili preko tiska, putem umjetnosti ili nekog drugog medija po izboru djeteta ... Čl. 17. Države članice priznaju značajnu ulogu sredstava javnog informiranja i omogućavaju pristup djetetu informacijama i materijalima iz različitih nacionalnih i međunarodnih izvora, posebno onih kojima je cilj unapređenje njegova socijalnoga, duhovnoga i moralnoga dobra i fizičkog i mentalnog zdravlja ...

Brojni dokumenti Vijeća Europe promiču zaštitu slobodnog pristupa informacijama i slobodu izražavanja. Spomenut ćemo samo neke: *Europska deklaracija o kulturnim ciljevima*⁹ iz 1984. poziva države članice, europske građane i druga zainteresirana tijela da svakom pojedincu, bez razlike, osiguraju slobodu misli i izražavanja, i život u skladu s vlastitim uvjerenjima poštujući prava pojedinca, da razvijaju povoljne prilike za stvaralačku aktivnost i samoizražavanje, te potiču slobodnu razmjenu umjetnika i demokratsku upotrebu novih komunikacijskih tehnologija; *Deklaracija "Multikulturno društvo i europski kulturni identitet"*¹⁰ iz 1990. zalaže se za bolji pristup cjelokupnog stanovništva europskoj kulturi, koja je njihova zajednička baština, te za poticanje njihova sudjelovanja u njezinu razvoju; *Preporuka 1173 o zaštiti knjižnica i znanstvenih arhiva u Srednjoj i Istočnoj Europi*¹¹ iz 1992. naglašava da je dostupnost knjižnica i arhiva javnosti, posebno novinarima i istraživačima, bitna za slobodan protok informacija i za pisanje suvremene europske povijesti.

Za knjižničnu su zajednicu posebno značajne *Preporuke za knjižnično zakonodavstvo i politiku u Europi* prihvaćene 2000., u kojima se, među ostalim, kaže:

"Knjižnice se osnivaju za dobrobit svojih korisničkih zajednica da bi promicale njihova prava na pristup informacijama i idejama.

Knjižnične službe i usluge trebaju biti dostupne građanima bez obzira na rasu, nacionalnu, vjersku ili kulturnu pripadnost, politička uvjerenja, fizičke nedostatke ili teškoće pri učenju, spol ili spolno usmjerenje.

Osnovna informacijska građa, pomagala i službe, financirani iz javnih sredstava, trebaju biti besplatni za korisnika i podjednako dostupni svim članovima korisničke zajednice, bez obzira na njihovu platežnu moć."¹²

Posebno je važan događaj u povijesti zalaganja za prava čovjeka donošenje *Povelje temeljnih prava Europske unije*,¹³ koju su prihvatili šefovi država i vlada Europske unije na sastanku u Nici 6. prosinca 2000. godine. U poglavlju II. posvećenom slobodama, poseban članak regulira pitanje slobode izražavanja i informiranja, uvodeći, kao zasebno pravo, pravo na slobodu informiranja:

"Članak 11. Sloboda izražavanja i informiranja

1. Svaka osoba ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo sadrži slobodu mišljenja i slobodu da prima i razmjenjuje informacije ili ideje, bez nadzora javnih vlasti i bez obzira na granice.
2. Sloboda medija i sloboda informiranja zajamčene su uz poštivanje pluralizma i otvorenosti."

Važnost preciznih zakonskih odredbi o slučajevima u kojima može doći do ograničenja intelektualne slobode, uočljiva je kada do njih dođe. Pozivanje na ograničenje "radi zaštite nacionalne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javne sigurnosti, sprečavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja ili čudorednosti, te ugleda i prava drugih, sprečavanja otkrivanja informacija primljenih u povjerenju, te

⁹Usp. Europska konvencija o kulturi : 1954-1994. / izradio Etienne Grosejean. Zagreb : Hrvatski pedagoško-književni zbor, 1996., str. 122-124.

¹⁰Isto, str. 179-180.

¹¹Isto, str. 203.

¹²Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 3(2000), 161-162.

¹³Bercis, P. Osloboditi prava čovjeka. Zagreb : Politička kultura, 2001., str. [179]-188.

očuvanja autoriteta i nepristranosti sudske vlasti,”¹⁴ mora biti obrazloženo i propisano zakonom.

Kako i deklarativno najdemokračićnije zemlje kada se osjete ugroženima posežu za dokidanjem ljudskih prava, svjedočili smo prigodom terorističkog napada na New York i Washington u rujnu 2001. Tada su se, naime, javili zagovornici ograničavanja prava na slobodan pristup informacijama. Da ni u takvim situacijama ne treba bespogovorno pristati na smanjenje temeljnih ljudskih prava i sloboda, nego se još aktivnije zalagati za njihovo promicanje, potvrdila je IFLA u izjavi o terorizmu, internetu i slobodnom pristupu informacijama 4. listopada 2001. U toj se izjavi, među ostalim, ističe: “Privrženost intelektualnoj slobodi temeljna je odgovornost knjižnične i informacijske struke diljem svijeta. Knjižnice moraju jamčiti i omogućiti pristup znanju i intelektualnoj aktivnosti. U tu svrhu knjižnice pružaju pristup bez straha ili cenzure. Otvorenost jamči naše slobode, a svako bi ih ograničavanje ugrozilo. IFLA izjavljuje da će knjižnice i informacijska struka u svijetu odgovoriti na ove tragične događaje udvostručavanjem nastojanja da se ostvari sloboda pristupa informacijama i sloboda izražavanja diljem svijeta.”¹⁵

1.2 Profesionalna obveza

Kulturna politika, kao i druge javne politike, odražava se u zakonodavstvu koje regulira djelatnost kulturnih ustanova. Profesionalna je obveza arhivista, knjižničara i muzealaca da poštuju važeće propise iz djelokruga Ministarstva kulture koji, manje ili više, osiguravaju pristup informacijama.

Određbe koje precizno reguliraju pristup i korištenje arhivskoga gradiva sadržane su u člancima *Zakona o arhivskom gradivu i arhivima*¹⁶ te *Pravilnika o korištenju arhivskoga gradiva*.¹⁷ Čl. 18 *Zakona* određuje: “Pravo na korištenje javnoga arhivskoga gradiva imaju svi korisnici pod jednakim uvjetima.”, ali već u čl. 19 to se pravo ograničava vezano uz svrhu korištenja: “Javno arhivsko gradivo u arhivima daje se na korištenje u službene svrhe, za znanstveno istraživanje i u publicističke svrhe, za potrebe nastave, za izložbe i objavljivanje, radi ostvarenja ili zaštite osobnih prava i u druge opravdane svrhe. Na korištenje privatnoga arhivskoga gradiva u arhivima primjenjuju se odredbe o korištenju javnoga arhivskoga gradiva, ako zakonom ili drugim propisom nije drukčije uređeno ili ako nije drukčije utanačeno u ugovoru, odnosno ispravi o predaji gradiva u arhivu.” Čl. 20 i 21¹⁸

¹⁴Usp. čl. 10 2. europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama te čl. 19 3. međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 3(2000), 155-156.

¹⁵Iz IFLA-ine izjave o terorizmu, internetu i slobodnom pristupu informacijama objavljene u HKD Novostima 17(2001), 25.

¹⁶Narodne novine 105(9. listopada 1997).

¹⁷Narodne novine 67(30. lipnja 1999).

¹⁸Čl. 20. Javno arhivsko gradivo u pravilu je dostupno za korištenje 30 godina nakon nastanka. Arhivsko je gradivo dostupno za korištenje i prije isteka roka od 30 godina, ako je od nastanka namijenjeno javnosti ili ako to odobri stvaratelj. Arhivsko i registraturno gradivo koje sadrži podatke što se odnose na obranu, međunarodne odnose i na poslove nacionalne sigurnosti, uključujući one za održavanje reda i mira, te na gospodarske interese države, a čijim bi objavljivanjem nastupile štetne posljedice za nacionalnu sigurnost ili nacionalni interes Republike

navode rokove dostupnosti za pojedine vrste arhivskoga gradiva, dok čl. 22¹⁹ dopušta izuzetke za neke korisnike. Čl. 8 *Pravilnika* precizira uvjete pod kojima korisnik može koristiti građu:

“Za korištenje arhivskoga gradiva korisnik podnosi pisani zahtjev na posebnom obrascu u koji se obvezno upisuju osobni podaci, podaci o mjestu stanovanja, tema istraživanja odnosno druga svrha korištenja i gradivo koje se traži na korištenje.

Odobrenje korištenja gradiva daje ravnatelj arhiva.

Odobrenje za korištenje gradiva daje se ako je moguće odmah, a najkasnije u roku tri dana od podnošenja zahtjeva.

Odobrenje za korištenje gradiva vrijedi samo za osobu koja je podnijela zahtjev.”

Omogućavanje pristupa građi i protok informacija, *Zakon o knjižnicama*²⁰ svrstava u osnovne knjižnične djelatnosti, koje nabraja u čl. 6:

“Knjižnična djelatnost obuhvaća osobito:

- nabavu knjižnične građe,
- stručnu obradu, čuvanje i zaštitu knjižnične građe, te provođenje mjere zaštite knjižnične građe koja je kulturno dobro,
- izradu biltena, kataloga, bibliografija i drugih informacijskih pomagala,
- sudjelovanje u izradi skupnih kataloga i baza podataka,
- omogućavanje pristupačnosti knjižnične građe i informacija korisnicima prema njihovim potrebama i zahtjevima,
- osiguravanje korištenja i posudbe knjižnične građe, te protok informacija,
- poticanje i pomoć korisnicima pri izboru i korištenju knjižnične građe, informacijskih pomagala i izvora, te
- vođenje dokumentacije o građi i korisnicima.” (Podcrtala A.B.-S.)

Određba “omogućavanje pristupačnosti knjižnične građe i informacija korisnicima prema njihovim potrebama i zahtjevima”, najbliža je shvaćanju slobodnog pristupa informacijama.

Hrvatske, dostupno je za korištenje po isteku od 50 godina od njegova nastanka, ako posebnim propisom nije drukčije određeno.

Čl. 21. Javno arhivsko gradivo koje se odnosi na osobne podatke (matice, liječnička dokumentacija, osobni dosjei, sudski, porezni, financijski i sl.) dostupno je za korištenje 70 godina nakon svoga nastanka, odnosno 100 godina od rođenja osobe na koju se odnosi.

Arhivsko gradivo iz stavka 1. ovoga članka može se koristiti i prije predviđenoga roka, ako je od nastanka namijenjeno javnosti ili ako na to pristane osoba na koju se ono odnosi, odnosno njezin bračni drug, djeca ili roditelji poslije njezine smrti.

Kod predaje arhivu javnoga arhivskoga gradiva navedenog u članku 20 stavku 3. ovoga Zakona i u stavku 1. ovoga članka, u primopredajnom se zapisniku obvezno utvrđuju rokovi dostupnosti.

¹⁹Čl. 22. Ukoliko znanstveni razlozi zahtijevaju korištenje arhivskoga gradiva prije isteka predviđenoga roka, ravnatelj arhiva može odobriti korištenje toga gradiva iako se nisu stekli uvjeti iz članka 20 i 21 ovoga Zakona, na način i pod uvjetima koji jamče zaštitu javnih probitaka, odnosno privatnosti, prava i probitaka treće osobe, a uz obvezno prethodno pribavljeno mišljenje Hrvatskog arhivskog vijeća.

Javno arhivsko gradivo mogu koristiti bez ograničenja stvaratelji čijom je djelatnošću i radom ono nastalo, u svrhe radi kojih je nastalo, odnosno kojima je služilo.

²⁰Narodne novine 105(9. listopada 1997).

*Zakon o muzejima*²¹ upoznavanje javnosti sa spoznajama o muzejskoj građi i muzejskoj dokumentaciji u čl. 5 također uvrštava u osnovnu muzejsku djelatnost:

“Muzejska djelatnost obuhvaća: skupljanje, čuvanje i istraživanje civilizacijskih, kulturnih i prirodnih dobara te njihovu stručnu i znanstvenu obradu i sistematizaciju u zbirke, trajno zaštićivanje muzejske građe, muzejske dokumentacije, muzejskih lokaliteta i nalazišta, njihovo neposredno i posredno predočavanje javnosti putem stalnih i povremenih izložaba, te objavljivanje podataka i spoznaja o muzejskoj građi i muzejskoj dokumentaciji putem stručnih, znanstvenih i drugih obavijesnih sredstava.” (Podcrtala A.B.-S.)

Ni *Zakon o knjižnicama*, kao ni *Zakon o muzejima*, ne određuju uvjete koji bi ograničavali korištenje građe, odnosno ne navode “opravdanu svrhu” za njeno korištenje.

1.3 Samoregulacija

Arhivisti, knjižničari i muzealci, kao posrednici između korisnika i informacija, odgovorni su, kao oni koji oblikuju, zaštićuju i daju na uvid svoje fondove, za sveobuhvatnost i transparentnost, odnosno za manjkavost, cenzuru i devastaciju građe. Etički kodeks pruža pravila ponašanja članovima struke regulirajući, s jedne strane, etički odnos prema profesiji, a s druge, budući da je poznat javnosti, osigurava korisniku primjerenu uslugu. Uz postojanje etičkih načela profesije ne može se poricati bilo kakva odgovornost uz tvrdnju da su okolnosti bile takve da se nije moglo postupiti drugačije.

Načela koja se tiču slobodnog pristupa informacijama mogli bismo grupirati prema odredbama koje se odnose na pitanja vjerodostojnosti i cenzure, dostupnosti građe te unapređenja slobodnog pristupa informacijama.

Etički kodeks arhivista,²² koji je usvojilo Međunarodno arhivsko vijeće na 13. međunarodnom arhivskom kongresu, održanom u Pekingu od 2. do 6. rujna 1996., nedvosmisleno daje smjernice za postupanje u radu s arhivskim gradivom upravo u dijelu koji je okrenut javnosti, dakle korisnicima građe, a u uvodu ističe da primjena kodeksa ovisi o dobroj volji arhivskih ustanova i stručnih udruga. Kodeks sadrži deset načela, od kojih se čak sedam na neki način odnosi na pitanja slobodnog pristupa informacijama. Na pitanja vjerodostojnosti i cenzure odnose se sljedeća načela: “1. Arhivisti se odupiru svakom pritisku, odakle god on dolazio, kojemu je cilj manipuliranje svjedočanstvima ili prikrivanje ili iskrivljavanje činjenica”; “3. Kada su zapisi čije korištenje podliježe ograničenjima privremeno uklonjeni iz spisa, to treba priopćiti korisniku”; “6. Arhivisti suzbijaju nerazumna ograničenja u pristupu i korištenju zapisa, ali mogu predložiti ili prihvatiti kao uvjet za preuzimanje nekog gradiva jasno utvrđena ograničenja s privremenim trajanjem” te “8. Arhivisti ne dopuštaju nikome izvan svoje struke da se miješa u njihov posao i zadatke”. Odnos prema dostupnosti gradiva iskazan je sljedećim načelom “4. Arhivisti osiguravaju da zapisi budu stalno dostupni i razumljivi” i “6. Arhivisti se zalažu za što širu dostupnost gradiva i pružaju usluge svim korisnicima bez razlike”. Za slobodan pristup informacijama arhivisti se zalažu načelima “7. Arhivisti poštuju slobodu pristupa i privatnost, i postupaju unutar

²¹Narodne novine 142(28. listopada 1998).

²²Etički kodeks arhivista / [prijevod Ornata Tadin]. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 1997.

granica zakonskih propisa koji su na snazi” i “10. Arhivisti unapređuju zaštitu i korištenje svjetske arhivske baštine kroz suradnju s pripadnicima vlastite i drugih struka”.

Važeći *Etički kodeks Hrvatskoga bibliotekarskog društva*²³ iz 1992., izrađen je u skladu s Ustavom Republike Hrvatske, odredbama Zakona o bibliotečnoj djelatnosti i bibliotekama Hrvatske, a propisan Statutom Društva. Time *Kodeks* prestaje biti samo naputak za ponašanje, i postaje mjerilo profesionalnog etičkog ponašanja čije kršenje povlači konzekvence.

U skladu s općim načelima, čije odredbe pripadaju svima trima spomenutim skupinama pitanja, knjižnični se djelatnici posebno zalažu za: “zaštitu svih vrsta knjižnične građe, a posebno one koja pripada kulturnoj i nacionalnoj baštini”, “pružanje svih vrsta potpunih, točnih i brzih informacija o građi koju knjižnica posjeduje svim korisnicima koji to zatraže, imajući pritom na umu ljudska prava svih građana u pravnoj državi” te za “svestranu suradnju s knjižničnim djelatnicima u svojoj knjižnici, na području Republike Hrvatske i u svijetu radi unapređenja knjižničarstva u pružanju usluga i informacija korisnicima knjižnice”. Navedena se opća načela ostvaruju kroz prava i dužnosti knjižničnih djelatnika od kojih bismo posebno istaknuli odredbu 1: “Knjižnični djelatnik, neovisno o vlastitim životnim opredjeljenjima, omogućava i potiče slobodno strujanje ideja, misli i pogleda.” i 4: “Moraju se odupirati svim oblicima cenzure, kako u nabavi, tako i u korištenju građe, uz primjenu načela primjerenosti.” Ova načela na najbolji način izriču stav knjižničarskog društva prema pravu na slobodu izražavanja. Smatramo, međutim, da izraz “načelo primjerenosti” možda nije najsretnije izabran, jer i primjerenost ovisi o promjenama u društvu i osobnim procjenama.

Zalažući se za promicanje demokracije i smatrajući da su upravo knjižnice, posebno narodne, mjesta javnog pristupa znanju, knjižničarska su društva donijela i posebne izjave o zalaganju za intelektualnu slobodu kao iskaz trajne vrijednosti knjižničarske struke. *Izjava o slobodnom pristupu informacijama* Hrvatskoga knjižničarskog društva,²⁴ utemeljena je na IFLA/FAIFE-inoj izjavi *Knjižnice i intelektualna sloboda*.²⁵ Na prijedlog Komisije za slobodan pristup informacijama i slobodu izražavanja prihvaćena je na 32. skupštini HKD-a u Lovranu rujna 2000. U Izjavi se, među ostalim, ističe: “Hrvatsko knjižničarsko društvo drži da se sloboda mišljenja i sloboda izražavanja zajamčene naznačenim međunarodnim dokumentima i Ustavom RH mogu osigurati samo ako je svakom građaninu zajamčeno pravo pristupa svim oblicima znanja, ali i pravo na stvaralačko mišljenje i intelektualne aktivnosti, uz javno izražavanje svoga mišljenja.”

ICOM-ov *Kodeks profesionalne etike*,²⁶ jednoglasno prihvaćen na 15. generalnoj skupštini ICOM-a (International Council of Museums), *Međunarodnog savjeta za muzeje*, održanoj u Buenos Airesu 1986., poštivanje profesionalne etike smatra minimalnim uvjetom pripadnosti muzejskoj profesiji, te se već u Preambuli poziva na odredbe članaka Statuta koji se odnose na profesionalnu etiku.

²³Vjesnik bibliotekara Hrvatske 35, 3-4(1992), 250-252.

²⁴Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 4(2000), 307-308.

²⁵HKD Novosti 13(1999), 11.

²⁶International Council of Museums (Paris). Statut & Kodeks profesionalne etike. [S. l.] : Nacionalni komitet ICOM-a, [1992.], str. 21-33.

ICOM-ov *Kodeks* razlikuje dvije vrste etike: *institucijsku etiku*, koja se odnosi na etičko ponašanje upravnog tijela ili drugog upravnog nadležstva u muzeju, i *profesionalno ophođenje*, koje se odnosi na obveze članova muzejske struke. Dva načela *institucijske etike* u pojedinim odredbama regulira pitanja vjerodostojnosti i cenzure: “2. 8. Muzej mora nastojati omogućiti da informacija u postavima i izložbama bude iskrena i objektivna i da ne ponavlja uvriježene mitove ili stereotipe.” i “3.1. Svaki uvjet ili ograničenje koji se odnose na nabavku moraju se jasno opisati u nekom dokumentu o prijenosu ili nekom drugom pismenom dokazu.” Slobodan pristup informacijama promiče odredba: “2. 7. Stalni postavi moraju biti dostupni svim posjetiocima (ili specijaliziranoj skupini kojoj muzej služi u slučaju muzeja s ograničenom javnom ulogom) u prikladno radno vrijeme i u redovitim razmacima. Muzej također mora posjetiocima pružiti mogućnost kontakta s osobljem muzeja, uz prethodnu najavu ili na neki drugi način, i potpuni pristup informacijama o zbirkama dakako, uz eventualna ograničenja radi povjerljivosti ili sigurnosti zbirke.” Opća načela, na kojima počiva etika *profesionalnog ophođenja* ističu da muzejski stručnjak “mora usvojiti dva vodeća principa: prvo, da je muzej javnog povjerenja, čija je vrijednost za zajednicu u izravnom odnosu s kvalitetom pruženih usluga; i drugo, da intelektualna sposobnost i stručno znanje nisu sami po sebi dovoljni, nego se moraju poticati višim standardom etičkog ophođenja.” Muzejski djelatnici trebaju omogućiti i slobodan pristup informacijama, o čemu se govori u odredbama: “6.4. ... podaci o muzejskom predmetu moraju se pohraniti na sigurnom mjestu i u odgovarajućim sistemima koji omogućuju jednostavno pretraživanje podataka kako osoblju tako i drugim bona fide korisnicima.”, “7.2. Članovi muzejske struke ... moraju pod pravilnim odgovarajućim nadzorom dozvoliti dobronamjernim istraživačima potpuni pristup, ukoliko je to moguće, svim materijalima ili dokumentaciji za koju su odgovorni, čak i kada su posrijedi predmeti njihova osobnog istraživanja ili posebnog interesnog područja.” te “8.5. Članovi muzejske struke moraju podijeliti svoje stručno znanje i autoritet s kolegama iz struke i s javnošću ...”. Odredbe 6.4. i 7.2, međutim, ukazuju i na razlike u pravu na informacije jer to pravo imaju samo “bona fide korisnici” odnosno “dobronamjerni istraživači”.

2. Zaštita privatnosti i podataka

2.1 Pravna regulacija

Nesporno je da je pitanje slobodnog pristupa informacijama kao i pitanje slobode uopće, ograničeno pravom i slobodom drugoga; sporno može biti utvrđivanje jasnih granica između opravdanih i potrebnih te neopravdanih i nepotrebnih ograničavanja: “Slobode i prava mogu se ograničiti samo zakonom da bi se zaštitila sloboda i prava drugih ljudi te pravni poredak, javni moral i zdravlje.”²⁷ U većini zemalja zapadnog svijeta privatnost se smatra temeljnim pravom, posebno u zemljama koje su iskusile totalitarni režim.

²⁷Čl. 16. Ustava RH (1990).

Pravo na privatnost u najužem smislu (*Right of privacy*) jest pravo osobe da svoj obiteljski i kućni život vodi zasebno i nezavisno od drugih, ne vrijeđajući tuđa prava ni zakonska ograničenja, ali i ograđujući se od tuđeg neovlaštenog zadiranja. Pravo na privatnost u širem smislu obuhvaća i pravo na čast i ugled, pravo na tajnost pisama i drugih osobnih zapisa te pravo na vlastiti lik.²⁸

U Hrvatskoj ne postoji zakonsko uređenje pitanja privatnosti. Međutim, ona je potpisnica *Europske konvencije o ljudskim pravima*²⁹ (1950) koja jamči poštivanje prava na privatnost. Zaštita privatnosti, odnosno osobnih podataka zajamčena je Ustavom RH, posebno čl. 22: "Čovjekova je sloboda i osobnost nepovrediva" i čl. 37:

"Svaku se jamči sigurnost i tajnost osobnih podataka.

Bez privole ispitanika, osobni se podaci mogu prikupljati, obrađivati i koristiti samo uz uvjete određene zakonom.

Zakonom se uređuje zaštita podataka te nadzor nad djelovanjem informatičkih sustava u Republici.

Zabranjena je upotreba osobnih podataka suprotna utvrđenoj svrsi njihovog prikupljanja."

Upravo o pravu pojedinaca, skupina ili ustanova da sami određuju kada će, kako i koliko informacija o njima biti prenijeto drugima tj. o njihovu pravu na informacijsku privatnost,³⁰ u velikoj mjeri zavisi i njihova sloboda.

Najveća prijetnja pravu na privatnost stvaranje je nacionalnih automatiziranih zbirki osobnih podataka. Centralizacija takvih zbirki izaziva strah i protivljenje javnosti u brojnim demokratskim državama. Kako su osobni podaci "bilo koji podaci iz kojih se može saznati o imenu osobe ili nekoj drugoj identifikaciji,"³¹ odnosno "podaci koji omogućavaju identifikaciju pojedinca na kojega se odnose"³² tj. "pojedinačni podaci neke određive fizičke osobe",³³ jasno je da postoje mnoge zbirke takvih podataka i da su danas u razvijenim zemljama pretežno automatizirane.

Razvoj informacijske tehnologije potencirao je zahtjeve da se to pitanje uredi aktima međunarodnog prava. Na sastanku povjerenika Europske unije za zaštitu podataka održanom 1995. donijeta je rezolucija kako bi se povećala svijest javnosti o pitanju zaštite privatnosti. Ona sadrži pet preporuka kojima je bio cilj smanjiti količinu informacija koje se mogu povezati s osobom te potaknuti usvajanje tehnologija zaštite privatnosti.³⁴

Direktive Europske unije, usvojene 1996., obvezale su članice da do 1998. prema njima usklade svoje nacionalno zakonodavstvo. One reguliraju prava i obveze

²⁸Gavella, N. Osobna prava. I. dio. Zagreb : Pravni fakultet, 2000., str. 211-264.

²⁹Čl. 8. 1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja. 2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

³⁰Usp. Cavoukian, A. Nav. dj.

³¹Definicija osobnih podataka u Privacy Act (1974), SAD, prema Brezak, M. Pravo na osobnost. Zagreb : Nakladni zavod Matice hrvatske, 1998., str. 124.

³²Definicija osobnih podataka u francuskom zakonu (1978), Isto, str. 149.

³³Definicija osobnih podataka u njemačkom zakonu (1991), Isto, str. 151.

³⁴ Usp. Cavoukian, A. Nav.dj., str. 199.

u vezi sa zaštitom privatnosti u javnom i privatnom sektoru, utvrđujući načela za prikupljanje i obradu osobnih podataka: 1. načelo zakonitosti i relevantnosti, 2. načelo obveze određivanja svrhe prikupljanja i obrade osobnih podataka, 3. načelo restriktivnosti u davanju osobnih podataka i 4. načelo o obveznoj prijavi uspostavljanja zbirke osobnih podataka.³⁵

Prema *Direktivama* pojedinac ima pravo:

1. da se iz legitimnih razloga usprotivi obradi osobnih podataka,
2. da ne želi biti izložen posljedicama ukoliko dođe do neke administrativne odluke koja je temeljena isključivo na automatskoj obradi podataka,
3. da bude upoznat s postojanjem pojedine zbirke osobnih podataka, svrhom zbog koje je uspostavljena, kao i s ukupnim identifikacijskim podacima upravitelja zbirke,
4. da u razumnom roku i bez nerazumnih troškova dobije potvrdu o tome nalaze li se u pojedinoj zbirci njegovi osobni podaci i, ako se nalaze, da dobije ispis tih podataka u razumljivu obliku,
5. zahtijevati ispravak ili brisanje osobnih podataka koji se na njega odnose, ako su bili obrađeni suprotno odredbama iz Direktiva,
6. zahtijevati da se o ispravku ili brisanju osobnih podataka obavijeste treće osobe koje su koristile ove podatke i
7. na pravni lijek koji će omogućiti sudsku zaštitu u slučaju povrede prava pojedinca.³⁶

U *Povelji temeljnih prava Europske unije* od 6. prosinca 2000. zaštita osobnih podataka i pravo uvida u ispravak uređeno je čl. 8: "Svaka osoba ima pravo na zaštitu osobnih podataka koji se na nju odnose. S tim podacima se mora postupati časno, za utvrđene svrhe i s pristankom dotične osobe ili radi druge legitimne osnove predviđene zakonom. Svaka osoba ima pravo na pristup prikupljenim podacima koji se nje tiču i dopuštenje da ih ispravi. Poštivanje ovih pravila mora biti pod nadzorom nezavisne vlasti."³⁷

2.2 Profesionalna obveza

U arhivima, knjižnicama i muzejima postoje zbirke osobnih podataka, a odgovorno ponašanje profesionalaca jedno je od jamstava njihove zaštite. U arhivima osobni se podaci nalaze u evidencijama korisnika i Upisniku vlasnika privatnoga arhivskog gradiva. Upisnik je javno arhivsko gradivo koje se odnosi na osobne podatke (matice, liječnička dokumentacija, osobni dosjei, sudski, porezni, financijski i sl. podaci). U knjižnicama osobni su podaci sadržani u evidenciji članova tj. upisnoj knjizi te u podacima o posudbi, koji su posebno osjetljivi u automatiziranoj cirkulaciji kad je vidljiva povijest posudbe.³⁸ U muzeju se osobni podaci prikupljaju pri evidenciji korisnika muzejske dokumentacije te kod popisivanja vlasnika pojedinih muzejskih predmeta.

³⁵Usp. Brezak, M. Nav. dj., str. 102-103.

³⁶Isto, str. 104.

³⁷Bercis, P. Nav. dj., str. 180.

³⁸Usp. Froehlich, T. Intellectual freedom, ethical deliberation and codes of ethics. // IFLA Journal 26, 4(2000), 264-272.

Među propisima iz djelokruga Ministarstva kulture samo *Pravilnik o korištenju arhivskoga gradiva*³⁹ u čl. 15 sadrži odredbu koja štiti privatnost korisnika: "Ravnatelj arhiva, pri donošenju rješenja o davanju arhivskoga gradiva na korištenje prije isteka predviđenoga roka dužan je, sukladno članku 22. *Zakona o arhivskom gradivu i arhivima*, postupati na način i pod uvjetima koji jamče zaštitu javnih probitaka, odnosno privatnosti, prava i probitaka treće osobe."

2.3 Samoregulacija

Etički kodeksi i drugi dokumenti koje su donijele profesionalne udruge sve tri zajednice, sadrže odredbe o zaštiti privatnosti i podataka, a najdetaljnije su razrađene u *Etičkom kodeksu arhivista* u načelu 7: "Arhivisti poštuju slobodu pristupa i privatnost, i postupaju unutar granica zakonskih propisa koji su na snazi. Arhivisti se brinu da privatnost pravnih i fizičkih osoba, jednako kao i državna sigurnost budu zaštićene bez uništavanja informacija, osobito u slučaju elektroničkih arhiva gdje su promjene i brisanje podataka uobičajena praksa. Arhivisti moraju poštovati privatni život osoba koje su stvorile zapise, kao i onih na koje se zapisi odnose, osobito kada te osobe nemaju utjecaja na odluke o korištenju i raspolaganju gradivom."⁴⁰

U načela koja reguliraju prava i dužnosti knjižničnog djelatnika, *Etički kodeks Hrvatskoga bibliotekarskog društva* uvrstio je i načelo o zaštiti privatnosti korisnika: "6. Pravo je i dužnost knjižničnog djelatnika da štiti privatnost svakog korisnika informacija i knjižnične građe pri postavljanju zahtjeva, kao i nakon obavljene usluge."⁴¹ U *Izjavi o slobodnom pristupu informacijama*, nalazimo odredbe koje uz privatnost štite i "anonimnost korisnika",⁴² što možemo shvatiti kao potpunu zaštitu osobnih podataka.

ICOM-ov *Kodeks profesionalne etike* koristi izraz povjerljivost, koji u sebi sadrži i zaštitu privatnosti: "7.3. Članovi muzejske struke moraju zaštititi sve povjerljive informacije koje se odnose na porijeklo materijala koji muzej posjeduje ili ga je posudio ... Povjerljivost se mora poštivati i u odnosu na svaki predmet koji se donese u muzej na identifikaciju, i bez posebnog ovlaštenja vlasnika informacija o takvom predmetu ne smije se dati drugom muzeju, posredniku ili bilo kojoj drugoj osobi (osim u slučaju zakonske obaveze da se pomaže policiji ili drugim odgovarajućim nadležnostima u istrazi o eventualno ukradenoj ili nezakonito nabavljenoj ili prenesenoj imovini)."⁴³

3. Zaključak

Pregled najznačajnijih pravnih i etičkih odredbi koje se odnose na slobodan pristup informacijama i zaštitu privatnosti i podataka u arhivima, knjižnicama i muzejima, ukazao je na nedostatke pravnih propisa koji uređuju pojedinu djelatnost,

³⁹Narodne novine 67(30. lipnja 1999).

⁴⁰Etički kodeks arhivista, str. [10].

⁴¹Vjesnik bibliotekara Hrvatske 35, 3-4(1992), 251.

⁴²Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 4(2000), 307.

⁴³ICOM-ov Kodeks profesionalne etike, str. 31.